

ทางรอดและแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่
หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย*
NEW NORMAL WAYS FOR THE SURVIVAL AND ADAPTATION
OF COMMUNITY ENTERPRISE AFTER COVID-19 CRISIS OF
THAILAND

นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์

Nalaumon Anusonphat

ชเนตตี พุ่มพุกฤษ์

Chanattee Poompurk

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

E-mail: analaumon@aru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทางรอดและแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย และเพื่อศึกษาแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย ในการศึกษาครั้งนี้อาศัยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ทางรอดด้านการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชน ควรมุ่งรณรงค์ผลักดันให้ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวภายใต้โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไทยวิถีใหม่ ให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในมากขึ้น 2) ทางรอดด้านการจัดการรวมกลุ่มกันในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน มุ่งผลิตสินค้าที่แปลกใหม่ การขายออนไลน์ร่วมกันหรือการสร้างเพจในการขายสินค้าร่วมกัน 3) ทางรอดด้านการส่งเสริมธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน มุ่งพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนด้วยอัตลักษณ์ที่โดดเด่นสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้หลายช่องทาง 4) ทางรอดด้านการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน มุ่งพัฒนาสินค้าจากเกษตรกรในชุมชนที่เชื่อมโยงไปสู่ภาคการผลิตสินค้าภาคอื่นๆ เน้นการจ้างงานจากคนในท้องถิ่นและเน้นเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน 5) ทางรอดด้านการสร้างวิถีใหม่ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนของชุมชน มุ่งสร้างวิถีใหม่ในการบริหารจัดการวิสาหกิจของชุมชน การตรวจคัดกรองกลุ่มเสี่ยง

* Received March 22, 2021; Revised May 30, 2021; Accepted January 24, 2022

ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านกระบวนการผลิต 6) ทางรอดด้านการเพิ่มสมรรถนะด้านการบริหาร และจัดการพลังงานวิสาหกิจชุมชน มุ่งพัฒนาสมรรถนะการผลิตพลังงานใช้ในท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้น จากเดิม สร้างมาตรการการลดการใช้พลังงานสิ้นเปลือง พัฒนาด้านการผลิตพลังงานทดแทน ในอนาคต 7) ทางรอดด้านการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน ให้ความรู้แก่พลเมืองและชุมชนในการเข้าถึงระบบการเงินชุมชน เช่น การใช้ แอปพลิเคชันออนไลน์ของสถาบันการเงิน เป็นต้น โดยทางรอดทั้งหมดนับเป็นแนวทางสำคัญสู่ การปรับตัวที่สำคัญให้กับวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย

คำสำคัญ: ทางรอด, แนวทาง, วิสาหกิจชุมชน, วิถีใหม่, วิกฤติ COVID-19

Abstract

This article aimed at studying the new normal ways for the survivals and the adaptation of community enterprise after Covid-19 crisis of Thailand and studying the new normal ways for the adaptation of community enterprise after Covid-19 crisis of Thailand. This study was based on the documentary research and content analysis. It was found from the research that 1) on the survival in developing the community tourism enterprise, the emphasis should be on driving the tourism activities under the project of the promotion of new-normal Thai community tourism so that it would be more trusted by tourists, 2) on the survival in the management of the gathering in form of community enterprise, the emphasis should be on producing new kinds of products, online marketing, or creating webpages for selling products, together, 3) on the survival in the promoting the product business of community enterprise, the emphasis should be on people in the community so that these people could be able to produce unique products of the community enterprise of their own which could be distributed through many channels, 4) on the survival on the economic and social recovery that links to the community enterprise, the emphasis should be on developing agricultural products from farmers in the community that links to other sectors of product manufacturing,

focusing on employing local people and on new theory agriculture for the sustainable strength, 5) on the survival in building new normal ways of community enterprise careers of the community, focusing on the new normal ways of management of community enterprise, screening the risk group related to the production process, 6) on the survival in increasing capability of the management of community enterprise energy, focusing on developing capability in producing more energy used in local community, determining the measures in reducing the use of non-renewable energy, developing the production of renewable energy in the future, and 7) on the survival in the knowledge management of the community enterprise, exchanging and sharing knowledge of the community enterprise, providing knowledge to the civilians and community so that they could access to the community financial system such as the the use of online application of financial institutions. All of these survivals are essential to the new normal ways of adaptation of community enterprise after Covid-19 crisis of Thailand.

Keywords: survival, guideline, community enterprise, new normal way, COVID-19 crisis

บทนำ

ประเทศไทยมีลักษณะที่มีสังคมชนบท ซึ่งแรงงานจำนวนมากย้ายกลับไปสู่ต่างจังหวัด จึงสามารถปรับไปสู่ภาคการเกษตรได้และมุ่งปรับเปลี่ยนประสิทธิภาพการผลิต ขณะเดียวกันยังมี วิสาหกิจชุมชนในต่างจังหวัดมีศักยภาพสูงมาก จึงมีโอกาสพัฒนาอย่างมากและต้องสร้างให้งาน ให้เกิดความยั่งยืนและเกิดผลวงกว้าง เพื่อร่วมสร้างเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างยั่งยืนในช่วงการ เกิดโควิด -19 ในการเกิดวิกฤตที่มีแรงงานตกลับไปสู่ต่างจังหวัด จะต้องสร้างตำแหน่งและ และมีงานอย่างมั่นคงเพื่อร่วมสร้างเศรษฐกิจในภูมิภาคได้อย่างยั่งยืน (สถาบันพัฒนาวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม, 2563) วิกฤติการระบาดจากการติดเชื้อโควิด -19 ส่งผลกับการ ดำเนินชีวิตของประชาชน กระทบทุกมิติทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นวงกว้างอย่างชัดเจน และผู้ได้รับผลกระทบในวงกว้างในระยะเฉียบพลันน่าจะเป็นธุรกิจในเมือง อาทิ ธุรกิจการ

ท่องเที่ยว, ธุรกิจค้าปลีก, และ ธุรกิจร้านอาหาร โดยเฉพาะธุรกิจรายย่อย ทั้งร้านอาหาร และ ร้านค้าปลีก

การระบาดของโรคโควิด-19 ระลอกสาม ตั้งแต่เดือนเมษายน 2564 เป็นต้นมานั้น มีความรุนแรงอย่างมาก ธนาคารโลกได้ประเมินการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยในปี พ.ศ. 2564 คาดว่าน่าจะปรับลดลงจาก ร้อยละ 3.4 ที่เคยคาดการณ์ไว้ในเดือนมีนาคม ลงมาเป็นร้อยละ 2.2 โดยศูนย์วิจัยกสิกรไทยคาดการณ์ว่า นักท่องเที่ยว ต่างชาติที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยในช่วงครึ่งปีหลัง 2564 จากประมาณ 2.5-6.5 แสนคน จะเหลือเพียง 1.5 แสนคน นอกจากนี้การจ้างงานได้รับผลกระทบรุนแรง โดยเฉพาะกิจการในภาคบริการและกิจการ การจ้างงานในไตรมาสที่ 2 ของปี 2564 ได้แก่ 1) ผู้ว่างงาน/เสมือนว่างงาน (ผู้มีงานทำไม่ถึง 4 ชม ต่อวัน) มีจำนวน 3.0 ล้านคน และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 3.4 ล้านคนในสิ้นปี 2564 ซึ่งเพิ่มขึ้นกว่าช่วงก่อนการระบาด กว่า 1 ล้านคน 2) ผู้ว่างงานระยะยาว (เกิน 1 ปี) 1.7 แสนคน เพิ่มขึ้นกว่าช่วงก่อนการระบาดถึงกว่า 3 เท่าตัว 3) ตัวเลขผู้ว่างงานที่ไม่เคยทำงานมาก่อนมีจำนวน 2.9 แสนคน เพิ่มขึ้นจากช่วงก่อนการระบาดถึง 8.5 หมื่น คน และ 4) แรงงานย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาที่เพิ่มขึ้นจากภาคบริการ/อุตสาหกรรมในเขตเมือง กลับไปยังภาค เกษตรที่มีผลผลิตต่ำกว่าจำนวน 1.6 ล้านคน สูงกว่าค่าเฉลี่ยช่วงก่อนการระบาดกว่า 1 ล้านคน (สำนักงานพัฒนา นโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ, 2564) ในขณะที่มาตรการช่วยเหลือและเยียวยาจากภาครัฐที่จะโอบอุ้มผู้ได้รับผลกระทบในขณะนี้รองรับแรงงานนอกระบบเพียงแค่ 3 ล้านคนเท่านั้น นอกจากนี้ยังไม่รวมถึงแรงงานในระบบที่ได้รับผลกระทบจากการเลิกจ้างหรือปรับอัตราการเงินเดือน วิธีการรับมือกับวิกฤติครั้งนี้ของครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนมากกว่า 70% ใช้เงินออม และการขายสินทรัพย์ในการรับมือกับผลกระทบจากวิกฤติครั้งนี้ 55% ได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันเกษตรกรในพื้นที่ เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ และวิสาหกิจชุมชนต่างๆ 20% ครัวเรือนต้องกู้เงินมาจากธนาคารพาณิชย์และญาติเป็นหลัก (มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2563) ส่งผลถึงอัตราการว่างงาน ในปี พ.ศ. 2564 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 1.96 อันเป็นผลมาจากภาวะโรคระบาด Covid-19 ที่รุนแรงขึ้นมาอีกครั้งช่วงต้นปี หนี้สินครัวเรือนขยายตัวร้อยละ 3.9 หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 89.3 ต่อ GDP อันเนื่องมาจากการหดตัวของเศรษฐกิจตามภาวะเศรษฐกิจที่ไม่ปกติ ขณะที่การสำรวจผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ได้รับ ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2564 พบว่า ผู้ประกอบการมีความสามารถในการประกอบธุรกิจได้อีก 6.1 เดือนเท่านั้น ซึ่งการสำรวจดังกล่าวเป็นช่วงก่อนการระบาดระลอกใหม่ ดังนั้น หากไม่สามารถควบคุมการระบาดได้อย่างรวดเร็ว ธุรกิจขนาดเล็กและขนาดย่อมอาจไม่สามารถประกอบตัวต่อไปได้ อีกทั้งตำแหน่งงานอาจจะไม่พอรองรับนักศึกษาจบใหม่ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

(สสว.) ระบุถึงผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในไตรมาสแรกของปี 2564 ลดลง 2.5% สำหรับสาขาธุรกิจเอสเอ็มอีที่มี GDP ลดลง ส่วนใหญ่อยู่ในภาคการบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจบริการ ที่พักแรมและบริการด้านอาหารลดลง 35.0% ธุรกิจบริการขนส่งและสถานที่เก็บสินค้าลดลง 18.6% และธุรกิจบริการด้านศิลปะ ความบันเทิงและนันทนาการ ลดลง 3.1% ส่วนการคาดการณ์แนวโน้มเศรษฐกิจเอสเอ็มอีในปี 2564 สสว. ระบุว่า จากผลกระทบของโควิดระบาดระลอก 3 ดังกล่าว เอสเอ็มอีมีแนวโน้มเติบโตได้ช้ากว่าที่คาดการณ์ไว้โดยเฉพาะในช่วงครึ่งแรกของปี 2564 คาด GDP เติบโตได้เพียง 2.4% – 3.2% จากเดิมที่คาดว่าจะอยู่ระดับ 4.1% – 4.8% (พัฒน์กมล อ่อนสำลี, 2564)

ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งดำเนินการฟื้นฟูและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยเน้นการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน กระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายและการบริโภคภายในประเทศเป็นหลัก ด้วยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งจากพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นหลัก ด้วยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งจากพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นอนาคตของประเทศ ผ่านการฟื้นฟูและส่งเสริมกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม คนว่างงานและนักศึกษาจบใหม่ ชุมชนและวิสาหกิจชุมชน และเกษตรกร เพื่อให้ก้าวสู่วิถีการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่หรือที่เรียกว่า “นิว นอร์มอล” (New Normal) มีการฟื้นฟูและส่งเสริมทั้งผู้ประกอบการ โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไทย ที่ได้รับผลกระทบในหลายมิติ ทำให้ต้องเร่งดำเนินการฟื้นฟูด้วยการแก้ไขปัญหาสภาพคล่อง (Cash flow) ให้สามารถดำเนินธุรกิจได้ ปรับธุรกิจให้อยู่รอดในวิกฤตและเติบโตอย่างยั่งยืนภายใต้ความปกติวิถีใหม่ (New Normal) พร้อมทั้งพัฒนาองค์ความรู้ที่จำเป็น สร้างองค์ความรู้ที่ทันสมัย เช่น การปรับการตลาดรูปแบบใหม่ การเพิ่มผลิตภาพ มาตรฐาน และนวัตกรรม (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2563) พัฒนาระบบการเงินชุมชน สวัสดิการชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ วิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพและอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ และมีระบบสวัสดิการที่เข้มแข็งมากขึ้น (กฤษฎา บุญชัย, 2563) ผู้ประกอบการโดยเฉพาะวิสาหกิจ กำลังเผชิญความท้าทายและความอยู่รอดในการประกอบธุรกิจและการเข้าถึงแหล่งทุนให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันเช่นกัน ไม่เว้นแม้แต่ภาคการเกษตรซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ (จอมขวัญ คงสกุล, 2563)

สถานการณ์ที่โลกต้องเผชิญหลังวิกฤตโควิด-19 ทุกประเทศมีความจำเป็นต้องเร่งแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจด้วยเงินจำนวนมหาศาล เกิดหนี้สาธารณะที่ทำให้เกิดปัญหาตามมา คือ ภาระหนี้ ความไม่คล่องตัวในการใช้ทรัพยากรในอนาคต และภาระหนี้แก่คนรุ่นใหม่ รวมถึงพฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลง ธุรกิจการใช้จ่ายเปลี่ยนแปลง กระทบโครงสร้างเศรษฐกิจและธุรกิจ และวิถีวิถีใหม่ ซึ่งปัญหาที่ทั่วโลกจะเผชิญ 5 เรื่องสำคัญ ได้แก่ การว่างงาน

สงครามการค้า วิกฤตราคาน้ำมัน ตลาดทุน และความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจ (อนุสรณ์ธรรมใจ, 2563) การขับเคลื่อนการสร้างชีวิตวิถีใหม่จะเชื่อมโยงปัจจัยและระบบสุขภาพ สังคม การศึกษา เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ โดยรัฐและสังคมไทยต้องร่วมกันกำหนดจุดหมายของวิถีใหม่ที่เห็นพ้องกันว่าจำเป็นและเหมาะสม โดยอาจร่วมกับโลกในการเร่งการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ประชาคมโลกได้ลงปฏิญญาไว้แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและใช้กระบวนการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงนี้ (สุปรีดา อุดุลยานนท์, 2563) การใช้ชีวิตวิถีใหม่ช่วงยุคโควิด-19 มีหลักปฏิบัติ 4 ข้อที่ช่วยทุกคนได้ คือ 1) ยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น ตระหนักว่าความเครียด วิตกกังวล ทำร้ายจิตใจ 2) พยายามอยู่อย่างนิ่ง หากกิจกรรมทำคล้ายเครียด 3) ทำประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ผลิตหน้ากากผ้าแบ่งปันตามกำลังที่พอทำได้ 4) ปรับตัว หาช่องทางเพิ่มรายได้ เช่น การขายผ่านออนไลน์ อย่างไรก็ตาม วัดเป็นสถานที่พึ่งพิงของประชาชน ในช่วงวิกฤตมีการช่วยเหลือด้านปัจจัย 4 อาหาร และเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจโดยใช้ช่องทางโซเชียลมีเดีย เพื่อเป็นพลังทางใจให้ประชาชนผ่านวิกฤตไปได้ (พระไพศาล วิสาโล, 2563) วิกฤตโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ไม่เพียงส่งผลกระทบแบบลูกโซ่ต่อธุรกิจที่พึ่งพารายได้จากต่างประเทศอย่างธุรกิจท่องเที่ยว ธุรกิจนำเข้าและส่งออก แม้แต่วิสาหกิจชุมชนก็ได้รับผลกระทบไม่แพ้กัน การปรับตัวได้เร็ว คิดหาโอกาสใหม่ ๆ อยู่เสมอ ลองทำในสิ่งที่ไม่คุ้นเคย อาจเป็นวิธีที่จะนำพาพ่อค้า-แม่ขาย รวมทั้งวิสาหกิจชุมชน ให้สามารถปรับตัวสู้โควิด-19 ครั้งนี้ได้อย่างยั่งยืน มีชุมชนและวิสาหกิจชุมชนหลาย กลุ่มที่ตระหนักถึงความจริงนี้ และพร้อมปรับเปลี่ยนเพื่อให้รอดพ้นวิกฤติ (ลำเผย แว่วเสียง, 2563)

เส้นทางสู่เศรษฐกิจวิถีใหม่ ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจฐานรากสู่วิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีคาดการณ์รูปแบบของการดำเนินชีวิตที่เอื้อต่อเศรษฐกิจของตัวเองและภาคใต้ในอนาคต โดยเศรษฐกิจฐานรากจะถูกให้ความสำคัญมากขึ้น โลกจะถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีอย่างเต็มที่และเร็วขึ้นผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของ COVID-19 ทำให้เห็นความสำคัญของเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งสร้างความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจชุมชน ประชาชนเริ่มมองถึงเศรษฐกิจของตัวเองเป็นตัวหลักและเห็นความสำคัญของครอบครัวและพี่น้องเป็นอันดับต้น ๆ และมุ่งหาแนวทางในการสร้างงานและวิสาหกิจชุมชนให้กับตนเองในรูปแบบที่เปลี่ยนไป แต่ที่สำคัญจะต้องดูแลด้านคุณภาพและมาตรฐานในทุกภาคส่วน (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2563) ทางรอดของวิสาหกิจชุมชนนั้น วิศัลย์ธิดา เมตตานนท์ กล่าวว่า ถึงแม้ว่าวิสาหกิจชุมชนจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาสังคม ตลอดจนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม แต่วิสาหกิจชุมชนหลายแห่งก็ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมแก่ชุมชนปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่

วิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัด เรื่องความรู้การคิด และการเรียนรู้ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อ ความอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน การจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวข้องกับความรู้และ การเรียนรู้การจัดการ ความรู้ยังได้รับการยอมรับว่า มีผลต่อความสามารถในการอยู่รอด ความสามารถในการแข่งขัน และการเจริญเติบโตขององค์กร นอกเหนือจากการจัดการความรู้ (วิศลย์ธีรา เมตตานนท์, 2560)

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาทางรอดของวิสาหกิจ ชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย ให้ชุมชนสามารถนำไปเป็นแนวทางการ ปรับตัวในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนให้อยู่รอด และนำข้อมูลไปเป็นแนวทางพัฒนา วิสาหกิจชุมชนได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนได้ อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน แนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทางรอดและแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยการศึกษาและ วิเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) เพื่อทบทวน แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา การอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน รวมถึงแนวทางวิถีใหม่ของการประกอบวิสาหกิจชุมชนหลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collections) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากงานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยเน้นในเนื้อหา ด้านเกี่ยวกับทางรอดของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทยไปจนถึง ข้อมูลด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนในอนาคต
3. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ด้วยการจัดเตรียมข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไป วิเคราะห์ได้ง่ายขึ้น จัดระเบียบข้อมูลให้เป็นระบบการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บ รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ คือจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้ว สังเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ทางรอดของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ทางรอดด้านการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนให้มีความเชื่อมั่นที่เกิดจากผลกระทบจากเชื้อไวรัสโควิด-19 (COVID-19) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรออกให้บริการพัฒนาด้านการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้ชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน การส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้เข้าสู่การรับรองมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยเพื่อนักท่องเที่ยวโดยนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พัฒนาทักษะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้คนในชุมชนมีความสามารถในการใช้ทักษะภาษาในการสื่อสาร เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาท้องถิ่น ภาษาของชนเผ่าต่างๆ มีการวางแผนเตรียมความพร้อมจัดสถานที่เพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวตามวิถีปกติใหม่ มีการประชาสัมพันธ์ หนุนรงค์ผลักดันให้ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวภายใต้โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไทยวิถีใหม่ด้วยมาตรฐานการบริการ เน้นให้ผู้ประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนปฏิบัติตามประกาศการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 พัฒนาศักยภาพแก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ได้รูปแบบที่ดีในการยกระดับให้เป็นแหล่งเที่ยวที่ได้มาตรฐาน วางแผนด้านการบริการนักท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มรายได้วิสาหกิจชุมชนในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 สร้างความตระหนัก พัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชนโดยสร้างเศรษฐกิจฐานรากจากการท่องเที่ยวชุมชน จัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนไทยในยุควิถีใหม่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประเมินผล ตรวจสอบ เพื่อนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้มีศักยภาพ ทักษะ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกมั่นใจว่าการมาท่องเที่ยวสถานที่แหล่งต่างๆ มีความปลอดภัยจากโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19

2. ทางรอดด้านการจัดการรวมกลุ่มกันในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน การจัดการรวมกลุ่มกันในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน สามารถแก้ไข้ปัญหาจากการประกอบวิสาหกิจชุมชนในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 โดยการคิด ร่วมมือ วิเคราะห์สภาพปัญหาและหาทางออกร่วมกันได้เป็นอย่างดี เช่น การแก้ไข้ปัญหาสินค้าราคาสูงจากวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 การร่วมมือกันในการผลิตสินค้าที่แปลกใหม่ในการจำหน่ายสินค้าและบริการ การร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่ออุปโภคบริโภค การรวมกลุ่มกันจะช่วยในเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ร่วมมือกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ อาหาร ยาสมุนไพร เสื้อผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มที่จำเป็น เพื่อจำหน่ายในชุมชนโดยชุมชนเป็นผู้กำหนดราคา มีระบบการจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพในชุมชน การแบ่งปันการใช้เทคโนโลยีในการผลิต การขายออนไลน์ ร่วมกันหรือการสร้างเพจในการขายสินค้าร่วมกัน มีการการจัดทำโครงการกลุ่มเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อขอสนับสนุนจากรัฐบาลซึ่งเป็นทางรอดในการประกอบวิสาหกิจชุมชนและยังเป็นแนวทางที่ยั่งยืนในอนาคตอีกด้วย

3. ทางรอดด้านการส่งเสริมธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ในปัจจุบันรัฐและเอกชน มีการส่งเสริมธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 โดยมี การพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนด้วยอัตลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น การทำ ขนม การทอผ้าผืนพื้นเมือง การใช้วัสดุธรรมชาติมาผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น เพื่อ จำหน่ายในชุมชนและขายออนไลน์ภายนอก อีกทั้งยังมีการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ เป็นตัวแทนไปจำหน่ายต่อเพื่อเพิ่มรายได้ ชุมชนมีการผลิตสินค้าและบริการตามสภาพแวดล้อม และบริบทของชุมชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ มีการแปรรูปสิ่งทอเป็น เครื่องประดับและเครื่องแต่งกายประจำท้องถิ่นที่สนองต่อความต้องการของตลาดทั้งใน และต่างประเทศ ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาการจัดซื้อผ้าสำเร็จจากโรงงาน อีกทั้งยังสามารถ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้หลายช่องทาง เช่น ช้อปปี้ (Shopee) ลาซาด้า (Lazada) เพจหรือกลุ่ม ขายสินค้าออนไลน์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมา ให้ ความรู้ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีในท้องถิ่น เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าท้องถิ่น การทำดอกไม้ การทำอาหารที่มีในท้องถิ่น พัฒนาคนในชุมชน ให้มีทักษะและศักยภาพในการผลิตผลิตภัณฑ์ให้สวยงาม ตอบสนองความต้องการของตลาด พัฒนาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่โดดเด่น น่าสนใจเพื่อจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสร้าง ความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น มีการคิดพัฒนารูปแบบการผลิตสินค้าที่มีในท้องถิ่น ให้ ได้มาตรฐานเพื่อเพิ่มศักยภาพธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน

4. ทางรอดด้านการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน การ ฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน มุ่งเน้นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ตลอดจนการสร้างอาชีพให้กับประชาชนในชุมชนแต่ละพื้นที่ในประเทศไทย พัฒนาคุณภาพ ชีวิตของคนในชุมชนโดยการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าในชุมชน และสินค้าทางการเกษตร ยกกระดับ พัฒนาการในชุมชนที่เรียนจบสาขาที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้สามารถใช้ ความรู้ความสามารถในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและสังคมในระดับ ฐานราก มุ่งเน้นการพัฒนาสินค้าจากเกษตรกรในชุมชนที่เชื่อมโยงไปสู่ภาคการผลิตสินค้าอื่นๆ เช่น อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมชีวภาพ วางแผนงาน โครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมการพัฒนาที่สามารถยกระดับวิสาหกิจชุมชน วางแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่น ด้วยกระบวนการ สร้างงาน สร้างอาชีพ และผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ที่เชื่อมโยงกับ การท่องเที่ยวหรือภาคบริการอื่นๆ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนที่เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 รัฐมีการจัดหาเครื่องมือการผลิตและ สิ่งอำนวยความสะดวกในการผลิตสินค้าในท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม เน้นการจ้าง งานจากคนในท้องถิ่นและเน้นเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อเป็นการกระจายความเจริญและความ เข้มแข็งยั่งยืนไปสู่ท้องถิ่น

5. ทางรอดด้านการสร้างวิถีใหม่ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนของชุมชน ในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 การรวมพลังพลเมืองตื่นรู้และการสร้างวิถีใหม่ของชุมชนสิ่งสำคัญคือ ผู้นำชุมชนต้องผลักดันการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองให้สามารถอยู่รอดในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ควบคุมการผลิตสินค้าและบริการที่ปลอดภัยจากเชื้อไวรัสโคโรนา-19 มีการควบคุมดูแลการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างเข้มงวด เช่น การผลิตอาหารที่ปราศจากสารเคมีหรือเชื้อไวรัสโคโรนา-19 การให้ความร่วมมือในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศของชุมชน การสร้างวิถีใหม่ในการบริหารจัดการวิสาหกิจของชุมชน การเข้าออกในพื้นที่เสี่ยง การตรวจคัดกรองกลุ่มเสี่ยงที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านกระบวนการผลิตสินค้าและบริการในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน การตรวจสอบทรัพยากรในการผลิตสร้างความเชื่อมั่นในการผลิตอาหารของครัวเรือนในชุมชน พัฒนาเกษตรกรรมใหม่ที่มีศักยภาพในการผลิตสินค้าในท้องถิ่น พัฒนาระบบการขนส่งสินค้าท้องถิ่นวิถีใหม่ที่สะดวกส่งสินค้าที่รวดเร็ว ส่งเสริมการปลูกผักที่ปลอดภัยในระดับครัวเรือน การให้ความรู้แก่พลเมืองในสังคมในการเอาตัวรอดโดยการประชุมกลุ่มรวมพลังพลเมืองเพื่อให้มีความรู้การสร้างวิถีใหม่ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนของชุมชน การรับมือและการป้องกันตนเองจากเชื้อไวรัสโคโรนา-19 การประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มคนในชุมชนตื่นตัวรับรู้รับทราบการป้องกันตนเอง จากเชื้อไวรัสโคโรนา-19 การอาสาสมัครดูแล ผู้พิการ ผู้สูงอายุ การสร้างวิถีใหม่ของชุมชนในการดูแลสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

6. ทางรอดด้านการเพิ่มสมรรถนะด้านการบริหารและจัดการพลังงานวิสาหกิจชุมชน ชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการวางแผนบริหารและจัดการพลังงานวิสาหกิจชุมชน การลดพลังงานในการผลิตสินค้าและบริการในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน ที่ตอบสนองนโยบายการลดพลังงานของภาครัฐและเอกชน ในการบริหารจัดการพลังงานของท้องถิ่น พัฒนาสมรรถนะการผลิตพลังงานใช้ในท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้นจากเดิมในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เช่น การผลิตโซล่าเซลล์ โซล่าฟาร์ม เพื่อนำมาใช้ในการผลิตพลังงาน ร่วมมือกันพัฒนาพลังงานในชุมชนเพื่อให้สามารถนำศักยภาพจากพลังงานที่มีสมรรถนะสูงของชุมชนมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ มีการบูรณาการด้านการบริหารและจัดการพลังงานวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงไปสู่การจัดการเรียนการสอนในเรื่องของพลังงานในท้องถิ่น การเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านพลังงานในชุมชนท้องถิ่น มาให้ความรู้เพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านการบริหารและจัดการพลังงานวิสาหกิจชุมชน สร้างต้นแบบและแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพลังงานชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งควรสร้างมาตรการการลดการใช้พลังงานในภาคการผลิตของอุตสาหกรรมระดับครัวเรือน และระดับวิสาหกิจชุมชน ร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน ในการยกระดับของคุณภาพ ศักยภาพและสมรรถนะผลิตภัณฑ์ รวมถึงเป็นการพัฒนาด้านการผลิตพลังงานทดแทนในอนาคตหากสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ยังไม่ลดลง การขอความ

ร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นทางรอดของการเสริมสร้างศักยภาพ สมรรถนะและเตรียมความพร้อมสำหรับการการบริหารและจัดการการผลิตพลังงานทดแทนในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน เพื่อลดต้นทุนการจ่ายค่าพลังงานการผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน รวมถึงการตระหนักถึงคุณค่า การรักษาทรัพยากร พลังงานและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นต้นแบบแนวปฏิบัติที่ดีอันจะนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

7. ทางรอดด้านการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน มีการถ่ายทอดสืบทอด ให้ความรู้ความเข้าใจและจัดการความรู้ ถ่ายทอดด้านการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน การให้ความรู้ในการออกแบบผลิตตามความต้องการของตลาดในปัจจุบันและสอดคล้องกับสถานการณ์และสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 การจัดหาวัตถุดิบในการผลิตที่มีในท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน การจัดการด้านงบประมาณการผลิต ค่าจ้างและการจำหน่ายที่เป็นระบบ การจัดการกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนที่มีคุณภาพ การจัดการช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และการตลาดออนไลน์ในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ที่ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย มีการศึกษาค้นคว้า ทดลองการผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน การสร้างองค์ความรู้ในกระบวนการผลิต มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับทางรอดและทางเลือกการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนศึกษาและพัฒนา รูปแบบทางรอดหรือความอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน การติดตามสถานการณ์การโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เพื่อวางแผนและเตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อการแข่งขันทางการตลาดในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน และการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ได้เปรียบ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเอาตัวรอดร่วมกันในการประกอบวิสาหกิจชุมชน ให้ความรู้แก่พลเมืองและชุมชนในการเข้าถึงระบบการเงินชุมชน เช่น การใช้แอป ธนาคาร การให้ความรู้กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนทั้งการให้ความรู้แก่ชุมชนในการจัดเก็บผลิตผลทางการเกษตรด้วยวิธีการใหม่ ๆ เช่น เมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน การถนอมอาหาร การแปรรูปอาหาร การสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ

นอกจากนี้ยังสามารถอธิบายเป็นแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย ได้ดังต่อไปนี้

การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการและคนในชุมชนได้นำเอาเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ ทั้งในด้านเทคโนโลยี โมเดลทางธุรกิจ และการบริหารจัดการ มาใช้เพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะในภาคเกษตรหรือภาคอุตสาหกรรม ทั้งในงานที่ใช้เทคโนโลยีเข้มข้นหรือแรงงานเข้มข้น รวมถึงภาคการบริการ จึงเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้มี

ศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกันสร้างสิ่งเหล่านี้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

1. การเสริมสร้างความเติบโตของเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ทำให้คนในวิสาหกิจชุมชนของท้องถิ่นมีงานทำและมีรายได้ ซึ่งรวมถึงผู้ประกอบการและผู้ผลิตในชุมชนที่จะต้องสามารถดำเนินธุรกิจของตนอยู่ได้อย่างยั่งยืน แม้จะต้องเผชิญกับสภาวะความผันแปรของโลกที่ไม่หยุดนิ่งเฉกเช่นวิกฤติ COVID-19 ที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้

2. การเพิ่มผลิตภาพของแรงงานและผู้ประกอบการในชุมชน นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการทำงาน ทั้งในด้านการผลิตและการบริหารจัดการ รวมถึงการสร้างสรรคนวัตกรรมที่สอดคล้องกับจุดแข็งและบริบทของชุมชน ตลอดจนการสร้างสินค้าและบริการที่แตกต่าง มีเอกลักษณ์ เพื่อให้เกิดความได้เปรียบและตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การส่งเสริมการพัฒนาด้อยอด ความรู้และเทคโนโลยีในบริบทของพื้นที่ นำกระบวนการบริหารจัดการความรู้มาปรับใช้ เพื่อสร้างเรื่องราว พัฒนาให้เกิดความแตกต่าง สร้างจุดแข็งของชุมชน และส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนในการนำความรู้และเทคโนโลยีไปใช้สร้างสรรค์สินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า

4. การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือด้านความเสี่ยงของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ให้สามารถนำความรู้ เทคโนโลยี และหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจ ตั้งแต่การสำรวจความต้องการของผู้บริโภคและการวิเคราะห์ศักยภาพของผู้ประกอบการในการสนองตอบความต้องการการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ การทดสอบตลาด การทำตลาด จนถึงขั้นตอนการให้บริการหลังการขายต่อไป

อภิปรายผล

ทางรอดของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย มีการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ทางรอดด้านการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชน การส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้เข้าสู่การรับรองมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยเพื่อนักท่องเที่ยวโดยนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พัฒนาทักษะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้คนในชุมชนมีความสามารถในการใช้ทักษะภาษาในการสื่อสาร รมรงค์ผลักดันให้ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวภายใต้โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไทยวิถีใหม่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกมั่นใจว่าการมาท่องเที่ยวสถานที่แหล่งต่าง ๆ มีความปลอดภัยจากโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19

2. ทางรอดด้านการจัดการรวมกลุ่มกันในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน มีการคิด ร่วมมือ วิเคราะห์สภาพปัญหาและหาทางออกร่วมกันได้เป็นอย่างดี เช่น การแก้ไขปัญหาราคาสูงวิกฤติ

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 การร่วมมือกันในการผลิตสินค้าที่แปลกใหม่ในการจำหน่ายสินค้าและบริการ การร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่ออุปโภคบริโภค ร่วมมือกันพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร ยาสมุนไพร เสื้อผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มที่จำเป็น เพื่อจำหน่ายในชุมชนโดยชุมชนเป็นผู้กำหนดราคา การขายออนไลน์ร่วมกันหรือการสร้างเพจในการขายสินค้าร่วมกัน การจัดทำโครงการกลุ่มเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อขอสนับสนุนจากรัฐบาลซึ่งเป็นทางรอดในการประกอบวิสาหกิจชุมชนและยังเป็นแนวทางที่ยั่งยืนในอนาคต

3. ทางรอดด้านการส่งเสริมธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนในภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 โดยมีการพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนด้วยอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเพื่อจำหน่ายในชุมชนและขายออนไลน์ มีการแปรรูปสิ่งทอเป็นเครื่องประดับและเครื่องแต่งกายประจำท้องถิ่นที่สนองต่อความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาการจัดซื้อผ้าสำเร็จจากโรงงาน อีกทั้งยังสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้หลายช่องทาง เช่น ซอปปี้ ลาซาด้า เพจหรือกลุ่มขายสินค้าออนไลน์ การเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีในท้องถิ่น พัฒนาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่โดดเด่น เพื่อสร้างความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น

4. ทางรอดด้านการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน ยกย่องพัฒนาคนในชุมชนที่เรียนจบสาขาที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้สามารถใช้ความรู้ความสามารถในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและสังคมในระดับฐานราก มุ่งเน้นการพัฒนาสินค้าจากเกษตรกรในชุมชนที่เชื่อมโยงไปสู่ภาคการผลิตสินค้าอื่น ๆ วางแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ด้วยกระบวนการ สร้างงาน สร้างอาชีพ และผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวหรือภาคบริการอื่น ๆ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เน้นการจ้างงานจากคนในท้องถิ่นและเน้นเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อเป็นการกระจายความเจริญและความเข้มแข็งยั่งยืนไปสู่ท้องถิ่น

5. ทางรอดด้านการสร้างวิถีใหม่ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนของชุมชน การสร้างวิถีใหม่ในการบริหารจัดการวิสาหกิจของชุมชน การเข้าออกในพื้นที่เสี่ยง การตรวจคัดกรองกลุ่มเสี่ยงที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านกระบวนการผลิตสินค้าและบริการในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน

6. ทางรอดด้านการเพิ่มสมรรถนะด้านการบริหารและจัดการพลังงานวิสาหกิจชุมชน ชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการวางแผนบริหารและจัดการพลังงานวิสาหกิจชุมชน การลดพลังงานในการผลิตสินค้าและบริการในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน ที่ตอบสนองนโยบายการลดพลังงานของภาครัฐและเอกชนในการบริหารจัดการพลังงานของท้องถิ่นพัฒนา

สมรรถนะการผลิตพลังงานใช้ในท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้นจากเดิมในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เช่น การผลิตโซลาร์เซลล์ โซลาร์ฟาร์ม เสริมสร้างศักยภาพ สมรรถนะและเตรียมความพร้อมสำหรับการการบริหารและจัดการการผลิตพลังงานทดแทนในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน เพื่อลดต้นทุนการจ่ายค่าพลังงานการผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน รวมถึงการตระหนักถึงคุณค่า การรักษาทรัพยากร พลังงานและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นต้นแบบแนวปฏิบัติที่ดีอันจะนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

7. ทางรอดด้านการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน การถ่ายทอดสืบทอด ให้ความรู้ความเข้าใจและจัดการความรู้ ถ่ายทอดด้านการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน การให้ความรู้ในการออกแบบผลิตตามความต้องการของตลาดในปัจจุบันและสอดคล้องกับสถานการณ์และสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลองการผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน การสร้างองค์ความรู้ในกระบวนการผลิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับทางรอดและทางเลือกการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน ศึกษาและพัฒนา รูปแบบทางรอดหรือความอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน การติดตามสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เพื่อวางแผนและเตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อการแข่งขันทางการตลาดในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนและการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ได้เปรียบ ให้ความรู้แก่พลเมืองและชุมชนในการเข้าถึงระบบการเงินชุมชน เช่น การใช้แอป ธนาคาร การให้ความรู้กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน ตลอดทั้งการให้ความรู้แก่ชุมชนในการจัดเก็บผลิตผลทางการเกษตรด้วยวิธีการใหม่ ๆ

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของ กฤษฎา บุญชัย ที่กล่าวว่า ภายใต้อาณาจักรของการเปลี่ยนผ่านชุมชนท้องถิ่นสู่สังคมไทยยั่งยืน วิกฤติโควิดอาจเปลี่ยนโลก ชุมชนและภาคสังคมต้องร่วมกันออกแรงขับเคลื่อน พัฒนาระบบฐานข้อมูลชุมชนอย่างเท่าทันสถานการณ์ ศึกษาชีวิตความมั่นคงอาหารของครัวเรือนและชุมชน ศึกษาและพัฒนาโมเดลการจัดการท้องถิ่นที่เข้มแข็งในแบบต่าง ๆ ทั้งการจัดการทรัพยากรยั่งยืน การผลิตที่ยั่งยืน ส่งเสริมให้แรงงานที่กลับบ้าน พัฒนาศักยภาพเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่น่าสนับสนุน คุ่มครองสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เข้มแข็งและยั่งยืน ขยายผลเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างเร่งด่วน และกระบวนการเรียนรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมของชุมชน เร่งส่งเสริมเทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสาร การจัดการทรัพยากร การผลิต การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น คุ่มครอง สนับสนุนตลาดชุมชน พัฒนาระบบการเงินชุมชน สวัสดิการชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ วิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างระบบข้อมูล และ platform ที่เชื่อมโยงหนุนเสริมการผลิตของเกษตรกร ส่งเสริมการพึ่งตนเอง พัฒนาระบบโลจิสติกส์การขนส่ง ปรับโครงสร้างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กระจายอำนาจการบริหารจัดการพัฒนาสู่ท้องถิ่น ปรับทิศทางโครงสร้างการเกษตรของไทย และสร้างระบบคุ่มครองทางสังคม (กฤษฎา บุญชัย, 2563)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทศพร แก้วขวัญไกร ได้ศึกษาทางรอดวิกฤติ เศรษฐกิจด้วยแนวทางวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานแต่เดิมของคนในชุมชนเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจจากตัวเองสู่ครอบครัวกลายเป็น เศรษฐกิจชุมชน สู่กระบวนการแห่งการแลกเปลี่ยนที่มีความซับซ้อนกันมากขึ้น ในทั้งระดับจุลภาคและระดับมหภาค (ทศพร แก้วขวัญไกร, 2560) อย่างไรก็ตามในการดำเนินเศรษฐกิจชุมชนในแต่ละพื้นที่มีบริบทแตกต่างกัน รวมทั้งการยกระดับเศรษฐกิจต่อการแข่งขันทางการค้า ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศยังมีจุดอ่อนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ทันต่อสถานการณ์ในภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำหรือเกิดภาวะผันผวนทางเศรษฐกิจโลก ในช่วงปีพ.ศ. 2540 และปีพ.ศ. 2550 ตามลำดับ ทำให้เกิดแนวคิดที่หลากหลายต่อการปรับระดับประกอบพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการกลับมาทบทวนในการวางแนวทางให้เกิดความยั่งยืนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจจึงต้องมีการมองถึงฐานรากเดิมที่มีอยู่ คือ เกษตรกรรมและเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะพิจารณาถึงการนำเศรษฐกิจรากฐานที่มีความเข้มแข็งเกี่ยวกับการนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างในการขับเคลื่อนเป็นการรวมกลุ่มกันให้มีพลังต่อการพึ่งพาตนเอง ประกอบกับการประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น โดยให้พื้นฐานทางการเกษตรและองค์ความรู้ทางประเพณีภูมิปัญญาเป็นสิ่งขับเคลื่อนให้ผสมผสานกับแนวคิดสมัยใหม่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์การเปลี่ยนแปลงแห่งการผสมผสานฐานความคิดทางความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์รูปแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มีการร่วมมือการจัดสรรทรัพยากร การจัดการทุนการสร้างหลักเกณฑ์แห่งการช่วยเหลือกัน พึ่งพากันจากระดับฐานปฐมภูมิสู่ระดับฐานทุนภูมิเงินกลายเป็นแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนประสานกับเศรษฐกิจชุมชนต่อการพัฒนารวมกับการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความสมดุลของชุมชนนั้นๆ ที่สร้างความเข้มแข็งในการแข่งขันในระบบที่ซับซ้อน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จักรพงษ์ นวลชื่น ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นศึกษากรณีวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม และจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางที่จะพัฒนาให้วิสาหกิจชุมชนเกิดความยั่งยืนได้โดยมีหลักคิดในเรื่องของ การพึ่งพาตนเอง การออม การรวมกลุ่มมีความสามัคคี การคิดค้นและนำภูมิปัญญาดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนา และผู้นำที่ดีมีความเสียสละมีความริเริ่มที่ดีและมีความมุ่งมั่น ในเรื่องการจัดตั้งและบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สามารถนำหลักพื้นฐานการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนที่มีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ มาพิจารณากับข้อมูลของวิสาหกิจชุมชนเพื่อประเมินความพร้อมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ ในเรื่องของผลสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินงานทำให้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ รวมถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการ การจัดการรูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนสะท้อน (จักรพงษ์ นวลชื่น, 2560) ดังเช่นผล

การศึกษาของชนชาติ พุ่มพฤษ และนฤมล อนุสนธิ์พัฒนา ที่กล่าวเป็นรูปธรรมไว้ว่า บทบาทที่เกิดจากการมีภาวะผู้นำที่มาจากโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น สามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านการประสานงานทั้งภายในและภายนอกวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้บทบาทในการชี้้นำเพื่อให้เกิดการดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะด้านค่านิยมของชุมชนเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินงานเพื่อกระตุ้นความคิดและการปฏิบัติต่อสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนให้เกิดคุณสมบัติความเป็นผู้นำ ในด้านความเสียสละ ความมุ่งมั่น ความมีอุดมการณ์ ก่อให้เกิดสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในวิสาหกิจชุมชน ท้ายที่สุดผู้นำวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องมีทักษะในการสร้างกลไกสำคัญที่มุ่งเน้นความคิดสร้างสรรค์ภายใต้ความยั่งยืนเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเติบโตอย่างมีอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น (ชนชาติ พุ่มพฤษ และนฤมล อนุสนธิ์พัฒนา, 2563)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเชิงสังเคราะห์เอกสารผู้วิจัยทำการสังเคราะห์และสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับทางรอดและแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนวิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย ได้ 7 ด้าน ดังต่อไปนี้ 1) ทางรอดด้านการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชน ยกย่องมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชนให้ได้รับความเชื่อมั่นจากนักท่องเที่ยว ทั้งด้านสุขอนามัยและการจัดการการท่องเที่ยวด้านอื่น อาทิเช่น การเพิ่มพูนทักษะภาษาต่างชาติ หรือการพัฒนาสถานที่เที่ยวให้ปลอดภัยรอบด้าน เป็นต้น 2) ทางรอดด้านการจัดการรวมกลุ่มกันในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนมีค่านิยมทางสังคมร่วมกันทำให้เกิดประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมของงาน จึงสามารถร่วมมือกันเพื่อดำเนินงานไปสู่เป้าหมายและผลลัพธ์ที่ต้องการได้ 3) ทางรอดด้านการส่งเสริมธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน เพิ่มอัตลักษณ์ของสินค้าให้โดดเด่นและสร้างมูลค่าเพิ่มในรูปแบบต่างๆแก่สินค้าชุมชน ยกย่องคุณภาพสินค้าไปจนถึงการเพิ่มช่องทางจัดจำหน่ายให้หลากหลาย 4) ทางรอดด้านการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน เชื่อมโยงภาคชุมชน ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน และภาคอุตสาหกรรมเข้าด้วยกัน ภาครัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวกและสนับสนุนทุกภาคีพันธมิตร ให้เกิดการแลกเปลี่ยนรู้แล้วผลิตองค์ความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ดีขึ้น 5) ทางรอดด้านการสร้างวิถีใหม่ในการประกอบอาชีพ วิสาหกิจชุมชนของชุมชน พัฒนาสุขอนามัยทางการผลิต ปรับปรุงระบบขนส่งสินค้า การเข้มงวดต่อมาตรฐานการผลิต และฝึกอบรมเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นแกนนำการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่น 6) ทางรอดด้านการเพิ่มสมรรถนะด้านการบริหารและจัดการพลังงานวิสาหกิจชุมชน ตอบสนองนโยบายการประหยัดพลังงานของรัฐ เรียนรู้การใช้โซลาร์เซลล์ การจัดการโซลาร์ฟาร์ม ตระหนักถึงคุณค่าการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7) ทางรอดด้านการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน ถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดการวิสาหกิจชุมชนแก่ประชาชนใน

ท้องถิ่น แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันแล้วนำไปต่อยอดตามแต่ละพื้นที่จนสร้างเอกลักษณ์ของสินค้าแต่ละแห่งที่แตกต่างกันได้ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดฝึกอบรมและจัดการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพวิสาหกิจวิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทยให้กับประชาชน 2) รัฐบาลควรสนับสนุนส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชนให้ทั่วถึงและทัดเทียม 3) หน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการสำรวจครัวเรือนหรือผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับผลกระทบ COVID-19 และจัดทำโครงการหรือประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4) ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนงาน การจัดสรรงบประมาณ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาและวิธีการดำเนินชีวิตหลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย ข้อเสนอแนะสำหรับสังคม 1) จากการศึกษาในครั้งนี้สามารถใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดอื่น ๆ ทั้งด้านการดำเนินงาน การพัฒนากลยุทธ์ การเพิ่มรายได้ การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน สร้างประสบการณ์และคุณค่าเชิงสร้างสรรค์ 2) เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งไปใช้ในการดำเนินวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จเพื่อส่งเสริมการดำเนินวิสาหกิจชุมชนสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนรุ่นใหม่ในสังคมต่อไป 3) การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาและลงทุนการกำหนดโครงสร้างพื้นฐานซึ่งก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่ายของลูกค้าย่อมมีแนวโน้มอย่างต่อเนื่อง และเป็นแผนระดับประเทศที่ชัดเจน ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนวิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย ประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนแนวทางวิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย 2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวิสาหกิจชุมชนของประชาชนหลังวิกฤติ COVID-19 ในประเทศไทย 3) ควรศึกษาปัญหาและความต้องการการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของประชาชนหลังวิกฤติ COVID-19 ในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2563). แบนก์ชาติ ชี้ทางรอดธุรกิจหลังโควิด-19 “การปรับตัว – เทคโนโลยี” เป็นสิ่งสำคัญ. เรียกใช้เมื่อ 20 กันยายน 2563 จาก <https://ismed.or.th/SPR230763.php>
- กฤษฎา บุญชัย. (2563). วิกฤติโควิดกับจุดเปลี่ยนของชุมชนท้องถิ่น. เรียกใช้เมื่อ 20 กันยายน 2563 จาก <https://thaipublica.org/2020/04/kritsada-boonchai-14/>
- จอมขวัญ คงสกุล. (2563). FinTech และตลาดทุน หนุนเกษตรกรไทยพลิกมิติใหม่ของเกษตรกรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์.

- จักรพงษ์ นวลชื่น. (2560). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
ศึกษารณีวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร. ใน รายงานวิจัย.
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ชเนตตี พุ่มพุกษ์ และนฤมล อนุสนธิ์พัฒน์. (2563). ศักยภาพและความเข้มแข็งของวิสาหกิจ
ชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 22(1), 133-144.
- ทศพร แก้วขวัญไกร. (2560). ทางรอดวิกฤติเศรษฐกิจด้วยแนวทางวิสาหกิจชุมชน.
วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 9(2), 33-50.
- พระไพศาล วิสาโล. (2563). คาดการณ์โควิดระบาศ 12-18 เดือน จนกว่ามี “วัคซีน-ภูมิ
ต้านทาน. เรียกใช้เมื่อ 20 กันยายน 2563 จาก <https://www.hfocus.org/content/2020/05/19359>
- พัฒน์กมล อ่อนสำลี. (2564). การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนในสภาวะการแพร่ระบาดของโรค
ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 23(1), 195-206.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2563). สงขลานครินทร์วิเคราะห์เส้นทางสู่เศรษฐกิจวิถีใหม่ ให้
ความสำคัญกับเศรษฐกิจฐานราก ส่วิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี.
เรียกใช้เมื่อ 20 กันยายน 2563 จาก <https://www.psu.ac.th/th/>
- มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. (2563). การประเมินความเสียหาย ผลกระทบและการปรับตัวของ
ชุมชนท้องถิ่นต่อภาวะโรคระบาด COVID 19. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่น
พัฒนา.
- ลำเผย แว่วเสียง. (2563). ปรับเพื่อรอดสู่ออนไลน์ วิถีใหม่...ของชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 20
กันยายน 2563 จาก <https://webcache.googleusercontent.com/>
- วิศลย์ธีรา เมตตานนท์. (2560). การจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน : ทางเลือกในการพัฒนา
ความสามารถในการอยู่รอด. วารสาร MROD มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
พระนครเหนือ,, 9(1),103-126.
- สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2563). ทางรอดวิสาหกิจชุมชนขนาดกลาง
และขนาดย่อม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.
- สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ. (2564). ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคม
จากการระบาดของโรคโควิด-19ในระดับโลก และในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 20
ธันวาคม 2564 จาก <https://ddc.moph.go.th/uploads/publish/1177420210915075055.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). ภาวะสังคมไทย ไตรมาสหนึ่ง ปี
2564. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- สุปรีดา อุดยานนท์. (2563). การขับเคลื่อนการสร้างชีวิตวิถีใหม่. เรียกใช้เมื่อ 20 กันยายน 2563 จาก <https://www.thaitextile.org/th/>
- อนุสรณ์ ธรรมใจ. (2563). จับตาประเมินไวรัสโคโรนากระทบเศรษฐกิจไทย. เรียกใช้เมื่อ 29 กรกฎาคม 2564 จาก <https://www.tcijthai.com/news/2020/2/watch/9839>